

Олександр Ободовський

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Національного університету “Одеська юридична академія”
(Одеса, Україна)
obodovsky.o@gmail.com

DOI: 10.33498/Jour-2022-02-161

УДК 347.962.23 (477)

ПРО УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ДОБОРУ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ НА ПОСАДУ СУДДІ МІСЦЕВОГО СУДУ

АНОТАЦІЯ. Значна кількість посад суддів в Україні незаповнена. І сьогодні ситуація з дефіцитом кадрів у судах вже наближається до критичної. Це стало наслідком кількох причин. Одна з них – складна процедура добору та призначення на посаду судді, яка включає багато стадій. Реалізація цих стадій займає немало часу. Тому навіть такі тривалі строки, як два або три роки, у цьому випадку є досить-таки оптимістичними.

Мета статті – визначити напрями удосконалення порядку добору та призначення на посаду судді місцевого суду і сформулювати відповідні практичні рекомендації.

Стадії в межах процедури добору та призначення на посаду судді є різними за своєю природою і значенням. Без деяких із них добір не можна собі уявити, інші стадії включені до порядку добору та призначення на посаду судді на виконання конституційних вимог. Але в обґрунтованості введення до процедури добору кількох стадій існують сумніви.

Кандидати на посаду судді складають два іспити: відбірковий і кваліфікаційний. Між цими іспитами кандидати проходять ще й тривалу спеціальну підготовку. Такий підхід перетворює процедуру призначення на посаду судді у здобуття ще однієї юридичної освіти.

Обидва іспити є перевіркою знань тієї самої людини, а знання, що перевіряються, можуть бути одними й тими ж. Ці знання зовсім необов'язково набуті кандидатом на посаду судді саме під час спеціальної підготовки, кандидат, можливо, набув їх під час навчання у закладі вищої освіти або під час здійснення професійної діяльності у сфері права, або ж під час самостійної підготовки.

Незважаючи на рівень знань кандидата на посаду судді, встановлений відбірковим іспитом, держава, ніби недовіряючи людині, вимагає, щоб кандидат навчався далі – проходив спеціальну підготовку. Але людина може мати науковий ступінь у сфері права і тривалий стаж наукової діяльності, може мати досвід здійснення адвокатської діяльності впродовж тривалого часу – й ці конкретні досягнення кандидата свідчать про рівень його знань, а за певних умов така людина може брати участь у конкурсі на посаду судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду чи Верховного Суду. Незважаючи на це, жодних спрощень процедури призначення на посаду судді місцевого суду для таких кандидатів законом не передбачено.

© Олександр Ободовський, 2022

Для кандидатів, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, добір проводиться з особливостями, які визначаються рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Таке правове регулювання ставить кандидатів на посаду судді у нерівні умови.

Удосконалення порядку добору та призначення на посаду судді доцільно здійснити шляхом скасування відбіркового іспиту і спеціальної підготовки та закріплення однакових правил участі у доборі для всіх кандидатів незалежно від виду стажу їх професійної діяльності у сфері права.

Ключові слова: добір та призначення на посаду судді; кадровий дефіцит; відбірковий іспит; кваліфікаційний іспит; спеціальна підготовка; стаж професійної діяльності у сфері права; кандидат на посаду судді.

У Щорічній доповіді за 2020 р. “Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні” зазначається, що ‘у 2020 році найактуальнішим питанням стало подолання проблеми кадрового дефіциту в судах для ефективного забезпечення права громадян на доступ до правосуддя’¹. Кадровий дефіцит у судах зберігався і протягом 2021 р. Проблема є великою, її глибину охарактеризовано у, наприклад, спільному публічному зверненні Вищої ради правосуддя і професійних суддівських та адвокатських організацій до Президента України: ‘Наразі в судовій владі України спостерігається *кадровий колапс* – в українських судах не вистачає понад 2000 суддів’². Або інша теза: ‘Відтік суддівських кадрів із судів апеляційної інстанції призводить до катастрофічних наслідків – неможливості сформувати колегії для розгляду судових справ’³. І далі:

Неукомплектованість суддівського корпусу зумовлює збільшення навантаження суддів, що *негативно впливає на оперативність та якість розгляду судових справ*. Як наслідок, українці змушені місяцями, а то й роками очікувати рішення суду <...>⁴.

Такі ж міркування висловив й О. Прудивус у нещодавньому коментарі для телеканалу “Інтер”: ‘Це нині вже не просто проблема, це майже катастрофа, тому що <...> не вистачає більш ніж дві тисячі суддів в Україні’. Ситуацію в судах О. Прудивус охарактеризував як “жахливу”, а наванта-

¹ Щорічна доповідь за 2020 рік “Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні”: затверджено рішенням Вищої ради правосуддя від 5 серпня 2021 р. № 1797/0/15-21 <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2020_rik_0.pdf> (дата звернення: 22.12.2021) 86. Курсив наш. – О. О. і далі по тексту.

² Публічне звернення до Президента України Володимира Зеленського щодо призначення суддів: затверджено рішенням Вищої ради правосуддя від 18 листопада 2021 р. № 2229/0/15-21 <<https://hcj.gov.ua/doc/doc/17459>> (дата звернення: 22.12.2021); Публічне звернення підписали в. о. Голови Вищої ради правосуддя, голова правління Асоціації розвитку суддівського самоврядування України, президент Всеукраїнської асоціації адміністративних суддів, президентка Всеукраїнської асоціації жінок-суддів, президентка Асоціації адвокатів України, президент Всеукраїнської асоціації суддів у відставці, голова Асоціації слідчих суддів України <https://drive.google.com/file/d/1hZNeU49ao4etysVGTsk1RsPIKUJYRL9_/view> (дата звернення: 22.12.2021).

³ Там само.

⁴ Там само.

ження у суддів, які працюють, як “нелюдське”. За словами члена Вищої ради правосуддя (далі – ВРП), “цю проблему треба вирішувати негайно, тому що судова влада вже не витримує”⁵.

Кадровий дефіцит не виник сам собою, як і кожний наслідок, він має свої причини. Чи не найочевиднішою з цих причин є відсутність Вищої кваліфікаційної комісії суддів (далі – ВККС). “<...> 7 листопада 2021 року, – йдеться у публічному зверненні, – виповнилося два роки, як зупинено діяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України – органу, відповідального за формування високопрофесійного суддівського корпусу”⁶. Існують, проте, й інші причини, і серед них – тривала процедура призначення на посаду судді (місцевого суду). На цьому неодноразово наголошував О. Маловацький. Наприклад, на питання кореспондента “Така ситуація (мова про дефіцит кадрів у судах. – О. О.) склалась через непрацюючу ВККСУ, чи є глибші причини?” в. о. Голови ВРП відповів: “<...> в нас існує достатньо тривала та складна процедура добору суддів, яка налічує 15 стадій. <...> невже цю ситуацію не потрібно реформувати?”⁷.

Процедура добору на посаду судді, зокрема, її тривалість, останнім часом привертає все більше уваги. Так, на думку С. Кравченка, “<...> нинішні процедури відбору суддів на посади *занадто тривалі*. Для призначення суддів у місцеві суди треба провести *багато* етапів <...>”⁸. І далі:

<...> для того, щоб місцеві суди отримали суддів, в наших реаліях треба 2–3 роки. *Це надто довго*. Поки буде тривати один добір, *звільниться ще частина суддів* місцевих судів, а *паралельно будуть звільнятися* ще й судді апеляційних судів та Верховного Суду. Так нам *буде дуже важко подолати кадрову кризу* в судовій владі⁹.

⁵ Коментар члена Вищої ради правосуддя Олега Прудивуса для телеканалу “Інтер” щодо кадрового забезпечення судів (28.12.2021) <<https://hcg.gov.ua/video/komentar-olega-prudyvusa-tk-inter-shchodo-kadrovogo-zabezpechennya-sudiv>> (дата звернення: 02.01.2022), хронометраж: 0:08-0:19, 2:26-2:37, 3:59-4:06, 9:50-9:57.

⁶ Публічне звернення до Президента України Володимира Зеленського щодо призначення суддів (н 2).

⁷ В Україні 137 тисяч громадян не мають доступу до судів – в. о. Голови Вищої ради правосуддя Олексій Маловацький. Інтерв’ю О. Маловацького для Інтернет-видання “Апостроф” (15.12.2021). Інтерв’ю взяв Д. Захаров <<https://court.gov.ua/press/interview/1229664/>> (дата звернення: 22.12.2021). Така ж думка була висловлена в ексклюзивному інтерв’ю в. о. Голови Вищої ради правосуддя О. Маловацького для Інформаційного агентства “Українські новини” (30.09.2021) <<https://court.gov.ua/press/interview/1186872/>> (дата звернення: 23.12.2021).

⁸ Голова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Станіслав Кравченко: Нам буде важко подолати кадрову кризу через звільнення суддів та тривалу процедуру призначення нових. Інтерв’ю С. Кравченка “Судово-юридичній газеті” (06.10.2021). Інтерв’ю взяв В. Хрипун <https://sud.ua/ru/news/publication/215862-golova-kasatsiyного-kriminalnogo-sudu-u-skladi-verkhovnogo-sudu-stanislav-kravchenko-nam-bude-vazhko-podolati-kadrovu-kriзу-cherez-zvlnennya-suddiv-ta-trivalu-prtseduru-prznachennya-novikh?fbclid=IwAR1g9eE1te7pSk_13GS6nYQzcfenW4BunjAVXdpl4jSfYXmnpaMgR89-PHM> (дата звернення: 24.12.2021).

⁹ Там само. Таку ж думку щодо *тривалості процедур призначення на посаду судді* висловили також Б. Львов, В. Князев та О. Прудивус (Заступник Голови ВС, голова КГС Богдан Львов: “Єдиний правильний шлях розвитку судової системи – робота над якістю”. Інтерв’ю Б. Львова для видання “Закон і бізнес”. Інтерв’ю взяла В. Подоляка (2021) 42-43 Закон і бізнес <<https://zib.com.ua/ua/149418-ediniy-pravilniy-shlyah-rozvitku-sudovoi-sistemi-robota-nad-yakistyu>> (дата звернення: 24.12.2021);

Звичайно, два (і тим більше – три) роки – то немалий строк, але навіть така тривалість процедур добору виглядає *оптимістично* порівняно зі строком у, скажімо, п'ять років, не кажучи вже про більш тривалі. А дійсність дає нам і такі приклади: '<...> процедура добору кандидата на зайняття посади судді займає 8, а подекуди і 12 років'¹⁰. Проте 'не можуть люди по 11 років брати участь у конкурсі. Це як мінімум нелогічно і неправильно'¹¹. У зв'язку з цим процедуру заповнення вакантних посад суддів варто було б удосконалити так, щоб забезпечити, зокрема, можливість швидкого її проходження кандидатами.

Мета дослідження – визначити напрями удосконалення порядку добору та призначення на посаду судді місцевого суду й сформулювати відповідні практичні рекомендації.

Порядок добору та призначення *на посаду судді (місцевого суду)* визначений ст. 70 Закону України "Про судоустрій і статус суддів"¹² і включає п'ятнадцять стадій. Ці стадії різні за своєю тривалістю, значенням, природою. Так, перша стадія – рішення ВККС України про оголошення добору кандидатів на посаду судді з урахуванням прогнозованої кількості вакантних посад суддів – "відкриває" процедуру добору, без цієї стадії не можна уявити добір на посаду судді. *Не можна уявити добір* і без таких стадій, як розміщення ВККС України на своєму офіційному вебсайті оголошення про проведення добору кандидатів на посаду судді (друга стадія), без подання особами, які виявили намір стати суддею, до ВККС України відповідної заяви та документів (третьою стадією) й інших. Ці стадії є необхідними, без них добір неможливий, вони перетікають одна в одну і, крім того, *не повинні були б забирати багато часу*.

Деякі стадії мають конституційно-правову природу. Йдеться насамперед про чотирнадцяту та п'ятнадцяту стадії. Чотирнадцята стадія – розгляд ВРП рекомендації ВККС України й ухвалення рішення щодо кандидата на посаду судді – узгоджується з повноваженнями ВРП, визначеними ст. 131 Конституції України¹³ (відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 131 Основного

Виступ Голови Верховного Суду В. Князева на засіданні Ради суддів України 13 грудня 2021 року. YouTube канал Ради суддів України <<https://www.youtube.com/watch?v=TmvGDwP7xvY>> (дата звернення: 02.01.2022), хронометраж: 2:51–3:42; Коментар члена Вищої ради правосуддя Олега Прудивуса для телеканалу "Інтер" щодо кадрового забезпечення судів (н 5), хронометраж: 5:18–5:44).

¹⁰ Заступник Голови Вищої ради правосуддя Олексій Маловацький: будь-який новостворений орган, не маючи конституційного статусу, не може здійснювати контроль над конституційним органом, яким є ВРП. Інтерв'ю О. Маловацького "Судово-юридичній газеті" (27.06.2020). Взяв інтерв'ю В. Хрипун <<https://sud.ua/ru/news/publication/172311-zastupnik-golovi-vischoyi-radi-pravosuddya-oleksiy-malovatskiy-bud-yakiy-novostvoreniy-organ-ne-mayuchi-konstitutsiy-nogo-statusu-ne-mozhe-zdiysnyuvati-kontrol-nad-konstitutsiy-nim-organom-yakim-ye-vrp>> (дата звернення: 24.12.2021).

¹¹ Судебные риски. 'Если суд будет ориентироваться на политику, он перестанет быть судом', – уверен Алексей Маловацкий, заместитель Председателя Высшего совета правосудия. Інтерв'ю А. Маловацького "Юридической практике". Взяв інтерв'ю А. Насадюк (2020) 28–9 Юридическая практика <<https://pravo.ua/articles/sudebnye-riski/>> (дата звернення: 24.12.2021).

¹² Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII (зі змінами) <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>> (дата звернення: 25.12.2021).

¹³ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення: 24.12.2021).

Закону України ВРП вносить подання про призначення судді на посаду). П'ятнадцята стадія – видання указу Президента України про призначення на посаду судді – узгоджується з положеннями п. 31 ч. 1 ст. 106 та ч. 1 ст. 128 Основного Закону України (Президент України здійснює інші повноваження, визначені Конституцією України; призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням ВРП). Розглянуті стадії теж є необхідними і теж *не мали б забирати багато часу* (зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 80 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” Президент України видає указ про призначення судді *не пізніше тридцяти днів* із дня отримання відповідного подання ВРП).

Таким чином, переважна більшість стадій впливають із самої суті добору та призначення на посаду судді, введені до порядку добору та призначення на посаду судді на виконання конституційних положень, а тому не можуть бути скасовані (стадії перша-п'ята, восьма, одинадцята-п'ятнадцята). Але чотири інші стадії (шоста, сьома, дев'ята і десята) сприймаються неоднозначно.

Кандидат на посаду судді складає два іспити: відбірковий іспит (шоста стадія) і кваліфікаційний іспит (десята стадія). Відбірковий іспит проводиться у формі анонімного *тестування* з метою перевірки рівня загальних *теоретичних* знань кандидата на посаду судді у сфері права, *володіння ним державною мовою*, особистих морально-психологічних якостей кандидата (ч. 1 ст. 73 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”). Кваліфікаційний іспит полягає у виявленні належних *теоретичних* знань та рівня *професійної підготовки* кандидата на посаду судді, *зокрема й отриманого за результатами спеціальної підготовки*, а також ступеня його здатності здійснювати правосуддя. Кваліфікаційний іспит проводиться за допомогою складання кандидатом на посаду судді *письмового анонімного тестування* та виконання анонімно *письмового практичного завдання* з метою виявлення рівня знань, *практичних навичок та умінь у застосуванні закону та веденні судового засідання* (частини 2 і 3 ст. 78 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”).

Два іспити для кандидата на посаду судді були запроваджені Законом України “Про судоустрій і статус суддів” 2010 р.¹⁴ (до речі, визначений у *першій – від 7 липня 2010 р. – редакції Закону* порядок призначення на посаду судді вперше (ст. 66 Закону) включав дванадцять стадій, хоча ці стадії й були співвідносні з п'ятнадцятьма стадіями, передбаченими ч. 1 ст. 70 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р.). Крім того, форма й мета відбіркового та кваліфікаційного іспитів, закріплені в За-

¹⁴ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI (перша редакція – від 7 липня 2010 р.) <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/ed20100707#Text>> (дата звернення: 28.12.2021).

коні України “Про судоустрій і статус суддів” 2010 р. (ч. 1 ст. 68, частини 2 і 3 ст. 70), збігаються з формою й метою цих іспитів за Законом 2016 р.

У пояснювальній записці до проекту Закону України “Про судоустрій і статус суддів” (2010 р.) на обґрунтування необхідності ухвалення акта, серед іншого, було зазначено: “Характерним для сучасного правосуддя є порушення строків розгляду судових справ, низька якість судових рішень <...>. Причинами цього є, зокрема, недосконалість <...> системи добору суддів <...>”¹⁵. Тому законопроектом і запроваджувалася ‘прозора процедура призначення судді на посаду вперше’, яка, серед іншого, передбачала проходження спеціальної підготовки (як теоретичної, так і практичної)¹⁶. Проектом пропонувалося встановити, що спеціальна підготовка кандидата на посаду судді проводиться протягом шести місяців (ч. 3 ст. 68 проекту Закону)¹⁷.

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України висловило таку позицію з приводу процедури (порядку) призначення на посаду судді вперше:

Проект передбачає *надзвичайно ускладнену* систему добору кандидатів у судді, яка, зокрема, включає складання *двох кваліфікаційних* іспитів, а між ними – обов’язкове проходження 6-місячної “спеціальної підготовки” <...>. Застосування *такої складної та тривалої* системи добору *значно уповільнить формування суддівського корпусу, збільшить кількість вакантних посад у судах* <...>. Окрім цього, при визначенні засад добору кандидатів на посади суддів *слід враховувати*, що відповідні кандидати *уже мають вищу юридичну освіту та 3-річний стаж роботи за фахом*¹⁸.

Можливо, саме прагнучи врахувати ці зауваження Головного науково-експертного управління, народні депутати України під час підготовки проекту Закону до другого читання вносили пропозиції виключити п. 5 ч. 1 ст. 65 Проекту (щодо направлення кандидатів для проходження тео-

¹⁵ Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про судоустрій і статус суддів” від 31 травня 2010 р. <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=37806&pf35401=165414>> (дата звернення: 27.12.2021).

¹⁶ Там само 2.

¹⁷ Про судоустрій і статус суддів: проект Закону України від 31 травня 2010 р. № 6450, проект вноситься Президентом України <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=37806&pf35401=165411>> (дата звернення: 27.12.2021) 28.

¹⁸ Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України “Про судоустрій і статус суддів” (реєстр. № 6450 від 31 травня 2010 року) <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=37806&pf35401=165752>> (дата звернення: 27.12.2021) Такі ж зауваження були висловлені й Головним юридичним управлінням Апарату Верховної Ради України. При цьому Головним юридичним управлінням обидва іспити теж були названі “кваліфікаційними” і теж зверталася увага на те, що ‘<...> при визначенні засад добору кандидатів на посади суддів не враховано те, що відповідні кандидати *уже мають вищу юридичну освіту та 3-річний стаж роботи за фахом*’. (Зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України до проекту Закону України “Про судоустрій і статус суддів” (реєстр. № 6450 від 30 червня 2010 року) (друге читання) <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=37806&pf35401=169469>> (дата звернення: 28.12.2021).)

ретичної складової спеціальної підготовки) (пропозиції 470–474)¹⁹. Цікаву пропозицію вніс також народний депутат В. Стретович: встановити, що теоретичну підготовку не проходять особи, ‘які мають стаж роботи у галузі права не менш як п’ять років’ (пропозиція 476)²⁰. Усі ці пропозиції, проте, були відхилені головним комітетом. Відхилено було й пропозиції народних депутатів про те, що спеціальну підготовку мають проходити не кандидати на посаду судді, а ‘новообрані судді’ (пропозиція 478), і проводиться вона має після прийняття рішення про призначення кандидата на посаду судді (пропозиція 480)²¹. Навпаки, комітет врахував пропозицію групи народних депутатів про збільшення тривалості спеціальної підготовки вдвічі (“Спеціальна підготовка проводиться протягом одного року <...>”) (пропозиція 514)²², проте у прийнятому законі (ч. 3 ст. 69) був закріплений строк підготовки, що пропонувався проектом Закону, – протягом шести місяців.

У 2015 р. Закон України “Про судоустрій і статус суддів” був викладений у новій редакції відповідно до Закону України “Про забезпечення права на справедливий суд”²³. У цій редакції Закону України “Про судоустрій і статус суддів” збільшено до п’ятнадцяти кількість стадій у порядку призначення на посаду судді вперше (ст. 66) та збільшено тривалість спеціальної підготовки кандидата на посаду судді (відтепер строк спеціальної підготовки становив дванадцять місяців) (ч. 3 ст. 71). Головне науково-експертне управління було обмежене у часі²⁴ для підготовки висновку на проєкт Закону України “Про забезпечення права на справедливий суд”. Незважаючи на це, Головне науково-експертне управління висловило позицію щодо системи добору кандидатів на посади суддів, і ця система була названа більш складною (порівняно з чинним законодавством)²⁵.

Порядок добору та призначення на посаду судді, передбачений ухваленим у 2016 р. Законом України “Про судоустрій і статус суддів”, має багато спільного з порядком призначення на посаду судді вперше, що був закріплений у Законі України “Про судоустрій і статус суддів” 2010 р., викладеному в новій редакції Законом України “Про забезпечення права на справедливий суд”. Водночас Закон України “Про судоустрій і статус

¹⁹ Порівняльна таблиця до проєкту Закону України “Про судоустрій і статус суддів” (реєстр. № 6450) (друге читання) (6 липня 2010 року) <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=37806&pf35401=169301>> (дата звернення: 27.12.2021) 185–6.

²⁰ Там само 186.

²¹ Там само 186–7.

²² Там само 195–6.

²³ Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12 лютого 2015 р. № 192-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#n834>> (дата звернення: 28.12.2021).

²⁴ Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проєкт Закону України “Про забезпечення права на справедливий суд” (реєстр. № 1656 від 26 грудня 2014 року) <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=53217&pf35401=322746>> (дата звернення: 28.12.2021) 5.

²⁵ Там само 4.

суддів” 2016 р. дозволив змінювати тривалість спеціальної підготовки: ‘Спеціальна підготовка проводиться протягом дванадцяти місяців (якщо інший строк не визначений рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України) <...>’ (ч. 3 ст. 77). Новелою, крім того, було положення Закону про те, що ‘добір кандидатів на посаду судді, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, проводиться з особливостями, визначеними рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України’ (ч. 2 ст. 70).

У процедурі добору та призначення на посаду судді чи не найбільше уваги привертає те, що кандидат складає не один, а два іспити. Незважаючи на те, що ці іспити складаються на різних етапах добору, вони, проте, мають не тільки відмінне, а й спільне. *Спільне*: обидва іспити передбачають проходження тестування та мають на меті перевірку (виявлення) рівня теоретичних знань кандидата на посаду судді. *Відмінне*: метою відбіркового іспиту є також перевірка рівня володіння кандидатом на посаду судді державною мовою, особистих морально-психологічних якостей кандидата, що вже не перевіряється при кваліфікаційному іспиті, але кваліфікаційний іспит передбачає також виконання письмового *практичного* завдання, при проведенні кваліфікаційного іспиту ставиться мета перевірити *практичні* навички кандидата та його вміння застосовувати закон і вести судові засідання.

Логіка складення двох іспитів, а не одного, можливо, полягала у тому, що відбіркового іспиту буде перевіркою знань, наявних у кандидата на посаду судді до проходження ним навчання (спеціальної підготовки), на кваліфікаційному ж іспиті перевірятимуться знання, набуті під час спеціальної підготовки. Однак такий підхід вразливий із кількох причин:

- складно (та й чи можна взагалі?) провести відмежування одних знань кандидата на посаду судді від інших знань тієї ж людини;
- на чому ґрунтується впевненість у тому, що кандидат на посаду судді *на час складення відбіркового іспиту ще не має* тих знань, які, як передбачається, він має засвоїти під час спеціальної підготовки?

Два іспити – відбіркового і кваліфікаційного – можна порівняти зі вступним випробуванням (іспитом) до закладу вищої освіти й атестацією здобувача вищої освіти, який закінчує навчання у такому закладі. Якщо ж врахувати, що між відбіркового і кваліфікаційного іспитами кандидат на посаду судді проходить ще й спеціальну підготовку, то добір на посаду судді постане перед нами не чим іншим, як *ще однією юридичною освітою*. Отже, для зайняття посади судді *недостатньо мати одну вищу юридичну освіту, а треба здобути ще й другу*. Цей висновок породжує принаймні два запитання: “Чому таку освіту не можна здобути від самого початку?” і “Навіщо витрачати час на здобуття першої вищої юридичної освіти, якщо сумніваємося в її якості?”.

Кваліфікаційний іспит насправді є перевіркою знань, набутих не тільки під час спеціальної підготовки (у ч. 2 ст. 78 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р. так і сказано про це: ‘Кваліфікаційний іспит полягає у виявленні належних теоретичних знань та рівня професійної підготовки кандидата на посаду судді, *у тому числі* отриманого за результатами спеціальної підготовки <...>’), а й в інший час – коли кандидат на посаду судді навчався в юридичному вищому навчальному закладі, працював за фахом. Отже, фактично *ті самі знання перевіряються двічі*. Або інакше: кандидат на посаду судді *двічі складає той самий іспит* (невипадково ж, як зазначалося вище, і Головне науково-експертне управління, і Головне юридичне управління *відбірковий іспит теж назвали кваліфікаційним*).

Крім того, варто врахувати і те, що людина не спонтанно вирішує стати суддею, не від нудьги і не для забави. З цього приводу А. Овсієнко сказав:

Суддя – це професія, якої дуже сильно треба прагнути, треба дуже хотіти ним бути, інакше неможливо мотивувати себе до таких високих вимог і такої величезної відповідальності. <...>

Щоб стати суддею, треба пройти величезний шлях. Процедура, за якою в нашій країні приходять до цієї професії, вимагає значних зусиль та часу. В цю професію неможливо потрапити випадково, про неї треба мріяти, відчувати себе тим, хто несе справедливість²⁶.

Тому людина *тривалий час* готується до іспиту в межах процедури добору на посаду судді. Кандидат, підготовка якого обмежується (вичерпується) знаннями, здобутими під час навчання в юридичному вищому навчальному закладі, *не зможе отримати позитивну оцінку на іспиті*, оскільки ‘<...> якщо юрист протягом 5 років не практикує і не займається самоосвітою, він *повністю втрачає кваліфікацію*²⁷. Значить, ‘закінчення навчального юридичного закладу – лише формальне, а не фактичне свідчення рівня юридичної підготовки²⁸. Але і підготовка має бути *якісною, а не поверховою*: ‘Якщо особа набрала менше 75 відсотків максимально можливого балу кваліфікаційного іспиту, вона вважається такою, що не склала кваліфікаційний іспит²⁹ (ч. 7 ст. 78 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р.). Щонайменше 75 % від максимально можливого балу – це показник високого рівня підготовки.

²⁶ Професію судді можна порівняти з професією лікаря: це ті, від чиїх рішень прямо залежать людські долі: флешінтерв’ю Голови Вищої ради правосуддя Андрія Овсієнка до Дня працівників суду (15 грудня 2020 року) <<https://hcj.gov.ua/news/profesiya-suddi-mozhna-porivnyaty-z-profesiyeyu-likarya-se-ti-vid-chuyih-rishen-pryamo-zalezhat>> (дата звернення: 29.12.2021).

²⁷ О Скаун, *Юридическая деонтология: учебник* (изд 2-е с изм и дополн, Эспада 2006) 103.

²⁸ Там само 37.

²⁹ Схожа вимога також встановлена у ч. 3 ст. 73 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р. щодо визначення за результатами відбіркового іспиту прохідного балу.

Ставлячи вимогу щодо обов'язкового проходження кандидатом на посаду судді спеціальної підготовки, держава тим самим ніби *не довіряє кандидату*, змушує його вчитися далі, *незалежно від того, яким є рівень знань кандидата на посаду судді, встановлений під час відбіркового іспиту*. Така людина, проте, може мати не п'ять, а сім або дев'ять років стажу професійної діяльності у сфері права (не кажучи вже про більший), бути не тільки магістром права, а й кандидатом чи доктором юридичних наук (доктором філософії в галузі права), мати стаж наукової роботи у сфері права, досвід професійної діяльності адвоката і т. д. Якщо ігнорувати ці конкретні досягнення кандидата, неодмінно постане питання про те, *чи довіряє держава хоча б комусь*.

Для прикладу: стаж професійної діяльності у сфері права передбачає виконання певної роботи. Практично ніяк не враховуючи цей стаж у процедурі добору на посаду судді місцевого суду, тим самим ставимо під сумнів якість роботи, яка усі ці роки виконувалася людиною. Ніяк не враховуючи наявність у кандидата на посаду судді суду першої інстанції наукового ступеня, тим самим сумніваємося в *обґрунтованості його присудження, заперечуємо відповідний рівень кваліфікації кандидата*. Не враховуючи наявність у кандидата на посаду судді місцевого суду досвіду професійної діяльності адвоката, тим самим сумніваємося не тільки в професійних якостях такого кандидата (адвокат, до речі, зобов'язаний підвищувати свій професійний рівень (п. 4 ч. 1 ст. 21)³⁰), а й – вдумаємося – у професійності членів кваліфікаційної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, які приймали в особи, що виявила бажання стати адвокатом, кваліфікаційний іспит. *Так не повинно і не може бути*. Порівняймо:

Перед обранням народним суддею міста (Кадіївки. – О. О.) ніхто мене в Луганськ чи Київ не запрошував, ніяких кваліфікаційних комісій я не проходив, бо їх тоді й не було. *Ніхто моїх знань не перевіряв. Вірили диплому та витягу із нього про оцінки з відповідних предметів. Вірили тим викладачам інституту, які ставили ці оцінки*³¹.

Порівняймо також: особа, яка має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права *щонайменше десять років* або має досвід професійної діяльності адвоката *щонайменше десять років* (пункти 2 і 3 ч. 1 ст. 38 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”) може брати участь у конкурсі на посаду судді *Верховного Суду*. Взяти участь у такому конкурсі може й особа, яка має стаж роботи на посаді судді *не менше десяти років* (п. 1 ч. 1 ст. 38 Закону). Інакше кажучи, Закон *прирівнює* стаж

³⁰ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>> (дата звернення: 29.12.2021).

³¹ В Маляренко, *Мій шлях: автобіографічна повість* (Фенікс 2011) 156.

наукової роботи у сфері права та досвід професійної діяльності адвоката до стажу роботи на посаді судді³². Цей висновок узгоджується і з нормою, передбаченою у п. 4 ч. 1 ст. 38 Закону, де встановлено таку вимогу до учасника конкурсу на посаду судді Верховного Суду: *‘Має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1–3 цієї частини, щонайменше десять років’*³³.

Закон для цілей заповнення вакантної посади судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду, Верховного Суду не тільки прирівнює один до одного певні види роботи (професійної діяльності), а й *не встановлює* вимог щодо складення кандидатом на посаду судді відповідного суду двох іспитів і щодо проходження кандидатом спеціальної підготовки. Професійний рівень кандидата презюмується, хоча ця презумпція і може бути спростована під час кваліфікаційного оцінювання. Таким чином, процедура зайняття посади судді місцевого суду *в частині перевірок рівня професійної підготовки кандидата і проходження ним спеціальної підготовки* є навіть складнішою, ніж процедура зайняття посади судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду або Верховного Суду.

Можливо, держава довіряє помічнику судді. Принаймні, як зазначалося, в Законі України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р. встановлено, що для осіб, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, добір проводиться з особливостями. Ці особливості були визначені, зокрема, в Порядку проходження спеціальної підготовки кандидатами на посаду судді³⁴. Так, Порядком встановлюється (п. 1.2 розділу 1):

Спеціальна підготовка проводиться протягом дванадцяти місяців, якщо інший строк не визначений рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (для кандидатів на посаду судді, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, *протягом трьох місяців*) <...>.

Порядком передбачені також особливості і в тривалості дня підготовки, тижня підготовки та щодо стажування (абзаци 4 і 5 п. 3.4 розділу 3):

Тривалість дня теоретично-практичної підготовки кандидатів на посаду судді, спеціальна підготовка яких проводиться протягом дванадцяти мі-

³² Схожим чином сформульовані вимоги щодо стажу роботи (досвіду професійної діяльності) кандидатів на посаду судді апеляційного суду (ч. 1 ст. 28 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”), Вищого антикорупційного суду (ч. 2 ст. 33 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, частини 2 і 3 ст. 7 Закону України “Про Вищий антикорупційний суд”), Вищого суду з питань інтелектуальної власності (ч. 1 ст. 33 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”).

³³ Про адвокатуру та адвокатську діяльність (н 30).

³⁴ Порядок проходження спеціальної підготовки кандидатами на посаду судді: затверджено рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 12 лютого 2018 р. № 19/зп-18 <https://vkksu.gov.ua/userfiles/poryadok_prohodjennya.pdf> (дата звернення: 29.12.2021).

сяців, становить не більше восьми академічних годин. Тривалість тижня підготовки таких слухачів становить не більше п'яти днів.

Тривалість дня стажування становить не більше восьми астрономічних годин. Тривалість тижня стажування становить не більше п'яти днів.

Але для кандидатів, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, тривалість дня теоретично-практичної підготовки становить вже чомусь *не більше 12 академічних годин* (включаючи, щоправда, самостійну роботу слухачів), а тривалість тижня підготовки становить чомусь *не більше шести днів* (п. 8.2 розділу 8 Порядку). Програма включає лише теоретично-практичну підготовку та контрольні заходи (п. 8.3 розділу 8 Порядку) і *не включає стажування в місцевих судах та навчальні візити, що входять до змісту спеціальної підготовки усіх інших кандидатів на посаду судді* (абзац 1 п. 4.3 розділу 4 Порядку).

Стаж роботи на посаді помічника судді протягом не менше трьох років ніяк не допоможе кандидату з таким стажем *працювати (навчатися) довше протягом дня і протягом тижня, ніж кандидат, який відповідного стажу не має*. Тому різна тривалість дня і тижня підготовки кандидатів не обумовлена особливостями наявного у них стажу роботи, вона взагалі нічим не обумовлена. Водночас ця різна тривалість дня і тижня підготовки пришвидшує *підготовку* окремих кандидатів на посаду судді, дозволяє *цим окремим* кандидатам *раніше пройти й решту стадій* у процедурі добору, *раніше взяти участь у конкурсі на заміщення вакантної посади судді, раніше стати суддею*. Отже, встановлення різної тривалості дня і тижня підготовки *ставить кандидатів у нерівні умови*.

Кандидат, який має стаж роботи на посаді помічника судді, в багатьох випадках, очевидно, працював *тільки в одному суді* (і зовсім необов'язково – в місцевому). У зв'язку з цим виникає низка запитань: “Якщо кандидат має стаж роботи на посаді помічника судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду або Верховного Суду, то на якій же підставі такий кандидат *не проходить стажування в місцевих судах?*”, “Якщо ж кандидат має стаж роботи на посаді помічника судді місцевого загального суду (*місцевого господарського суду чи місцевого адміністративного суду*), то чому ж тоді цей кандидат не проходить стажування в інших місцевих судах (у місцевих судах інших спеціалізацій)?” і “Чому ж тоді кандидати, які не мають стажу роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, проходять стажування не тільки в місцевому суді *якоїсь однієї спеціалізації, а в місцевих судах усіх спеціалізацій* (причому стажування є *тривалим – 76 робочих днів*³⁵)?”. Погодьмося, що такий підхід, знову-

³⁵ Навчальний план спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді: затверджено рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 13 липня 2018 р. № 172/зп-18 <https://vkksu.gov.ua/userfiles/navch_plan1.pdf> (дата звернення: 29.12.2021).

таки, *ставить кандидатів на посаду судді у нерівні умови залежно від виду стажу їх професійної діяльності у сфері права.*

Сказане вище стосується й ознайомчих візитів: спеціальна підготовка кандидата на посаду судді, який є, наприклад, адвокатом, проводиться без врахування цієї обставини і включає ознайомчі візити в, зокрема, адвокатські бюро (адвокатські об'єднання)³⁶, а ось спеціальна підготовка кандидата, який *не має досвіду професійної діяльності адвоката*, але має стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, таких візитів вже чомусь *не* включає³⁷. Напрошується висновок: *обізнаність помічника судді у специфіці здійснення адвокатської діяльності є кращою, ніж адвоката* – людини, яка *сама таку діяльність здійснювала.*

Різною для кандидатів на посаду судді є тривалість теоретично-практичної та самостійної підготовки: для кандидатів, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, тривалість такої підготовки становить 65 робочих днів³⁸, а для інших кандидатів – 95,5 робочих днів³⁹. Однак *наявність у кандидата на посаду судді стажу роботи на посаді помічника судді* (незалежно від тривалості) *аж ніяк не свідчить про у півтора рази кращий рівень теоретично-практичної підготовки* такого кандидата порівняно з кандидатом, який відповідного стажу не має.

Підхід, за якого тривалість теоретично-практичної підготовки є різною для кандидатів на посаду судді, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, і для кандидатів, які такого стажу не мають, буде нелогічним ще й в іншому аспекті: кандидат на посаду судді, який *має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової (науково-педагогічної) роботи у сфері права*, при проходженні теоретично-практичної підготовки *не просто не має ніяких переваг* перед кандидатом-помічником судді, а й проходить підготовку *довше і право взяти участь у конкурсі на заміщення вакантної посади судді отримає пізніше.* Кандидат, який має стаж роботи на посаді помічника судді, можливо, навчався за підручником, навчальним посібником, монографією чи статтями такого наукового (науково-педагогічного) працівника, можливо, у своїй діяльності помічник судді користується коментарем (до кодексу або закону), автором (співавтором) якого є цей науковець, і можливо навіть, цей науково-педагогічний працівник викладав у помічника судді, коли той навчався у закладі вищої освіти. Але навчальні плани спеціальної підготовки *цього не враховують* і виходять із того, що теоретично-практична підготовка науковця-кандидата на посаду судді, незважаючи

³⁶ Навчальний план спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді (н 35).

³⁷ Навчальний план спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки: затверджено рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 12 лютого 2018 р. № 19/зп-18 <https://vkksu.gov.ua/userfiles/Navch_plan.pdf> (дата звернення: 29.12.2021).

³⁸ Там само 2.

³⁹ Навчальний план спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді (н 35) 2.

на наявність у нього наукового ступеня у сфері права і стажу професійної діяльності у сфері права на посаді наукового (науково-педагогічного) працівника, *не тільки не краща, а гірша* за теоретично-практичну підготовку кандидата зі стажем роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки.

Важливо також, що у Законі України “Про судоустрій і статус суддів” (ч. 2 ст. 70) відсутнє будь-яке застереження щодо *актуальності* стажу роботи на посаді помічника судді. Тому може скластися така ситуація, коли особа, яка в певний період свого життя набула трирічного стажу роботи на посаді помічника судді і п’ятирічного загального стажу професійної діяльності у сфері права, потім *тривалий час не працювала* (зокрема, п’ять років, про які сказала О. Скакун) і *не займалася самоосвітою*, отримує під час добору кандидатів на посаду судді *перевагу* перед кандидатом, який має *безперервний тривалий стаж* професійної діяльності у сфері права, постійно *підвищував свій професійний рівень*, проте не працював помічником судді. Звичайно, кандидату, який вже давно не працював не тільки помічником судді, а й взагалі за фахом, потрібно наполегливо готуватися, щоб успішно скласти спочатку відбірковий, а потім і кваліфікаційний іспит. Однак особливості стажу професійної діяльності такого кандидата у сфері права ніяк не позначатимуться на його підготовці до іспитів (за той час, протягом якого кандидат не працював, законодавство може змінитися настільки суттєво, що підготовка до іспитів перетвориться на майже нове вивчення матеріалу). *І незважаючи на це, такий кандидат все одно бере участь у доборі з особливостями*, які визначаються ВККС України.

Нарешті, у тій-таки ч. 2 ст. 70 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” сказано лише про те, що особливості добору кандидатів на посаду судді, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, визначаються рішенням ВККС України, при цьому *хоча б якісь* критерії, за якими мало б визначатися, *у чому полягатимуть такі особливості*, у Законі *відсутні*. Особливості – це відмінності від загального, риси, ознаки, що відрізняють. І ВККС України *формально жодним чином не обмежена* у можливостях встановлювати такі відмінності для кандидатів на посаду судді, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки. ВККС України, великою мірою, може встановити *які завгодно* відмінності-особливості *для таких* кандидатів. Проте встановлення будь-яких особливостей *для кого б то не було з усіх інших кандидатів* ч. 2 ст. 70 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” *не допускає*. Значить, положення, що розглядається, містить *ризик порушення конституційного принципу рівності* (частини 1 і 2 ст. 24 Основного Закону України) *при застосуванні цього положення*.

Положення ч. 2 ст. 70 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” містить *великі ризики дискримінації* кандидатів на посаду судді *за озна-*

кою виду стажу їх професійної діяльності у сфері права. Водночас інші положення Закону України “Про судоустрій і статус суддів” вказують на те, що всі кандидати на посаду судді мають бути рівними, незалежно від того, стаж якої саме професійної діяльності у сфері права вони мають. Так, конкурс на зайняття вакантної посади судді полягає у визначенні учасника конкурсу, який має вищу позицію за рейтингом (ч. 12 ст. 79 Закону). А в ч. 13 тієї ж статті встановлено:

У разі однакової позиції за рейтингом серед кандидатів на посаду судді та суддів, які виявили намір бути переведеними до іншого місцевого суду, перевага надається учаснику, який набрав більшу кількість балів із виконаного під час кваліфікаційного іспиту практичного завдання, а за однакової кількості балів – учаснику, який є суддею. За однакових результатів у конкурсі учасників, які є суддями, перевага надається тому учаснику, який має більший стаж роботи на посаді судді. У разі якщо учасники не мають стажу роботи на посаді судді або мають однаковий стаж роботи на посаді судді, перевага надається учаснику, який має більший стаж професійної діяльності у сфері права.

Як бачимо, *навіть* стаж роботи на посаді судді не дає учаснику конкурсу жодних переваг на першому і другому етапах визначення переможця – на першому етапі перевагу обґрунтовано має учасник, який краще склав кваліфікаційний іспит (і має вищий загальний бал), а на другому – учасник, який краще виконав практичне завдання. *І лише якщо ні на першому, ні на другому етапах переможця не визначено*, певна перевага надається суддям. Перевага надається також учаснику конкурсу, який має *більший стаж професійної діяльності у сфері права*. Стаж роботи на посаді помічника судді за змістом Закону України “Про судоустрій і статус суддів” жодних переваг учаснику конкурсу перед іншими учасниками не дає.

Сьогодні неоднозначно сприймається також положення ч. 1 ст. 73 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо встановлення *такої мети відбіркового іспиту*, як перевірка рівня володіння кандидатом на посаду судді державною мовою. Звичайно, оскільки на посаду судді може бути призначений лише громадянин України, який *володіє державною мовою* (ч. 3 ст. 127 Конституції України), то й однією з вимог, що висуваються до кандидатів на посаду судді, є вимога про володіння державною мовою *відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови* (ч. 1 ст. 69 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, ч. 2 ст. 9 Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”⁴⁰). Рівень володіння держав-

⁴⁰ Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>> (дата звернення: 09.01.2022).

ною мовою суддею засвідчується державним сертифікатом про рівень володіння державною мовою, що видається Національною комісією зі стандартів державної мови, і цей сертифікат має бути поданий особою до призначення на посаду судді (частини 2 та 4 ст. 10 Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”). Якщо ж кандидат на посаду судді складатиме іспит з державної мови в межах відбіркового іспиту (як це передбачено зараз), то рівень володіння таким кандидатом державною мовою *перевірятиметься двічі*: під час відбіркового іспиту (відповідно до Закону України “Про судоустрій і статус суддів”) і під час іспиту на рівень володіння державною мовою (відповідно до Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”). Але *ніякої необхідності у тому, щоб двічі перевіряти рівень володіння кандидатом на посаду судді державною мовою, немає*.

Висновки. Досить багато посад суддів в Україні зараз не заповнені. Одна з причин цього полягає у тому, що порядок добору та призначення на посаду судді місцевого суду, встановлений Законом України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р., є складним і тривалим у часі. Передбачені цим порядком два іспити (відбіркового і кваліфікаційного) насправді мають багато спільного один з одним і навіть можуть бути перевіркою тих самих знань кандидата на посаду судді. Спеціальна підготовка кандидата на посаду судді проводиться незалежно від того, наскільки якісними є знання кандидата на посаду судді. Добір окремих кандидатів (які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки) проводиться з особливостями. При цьому ніякий інший стаж професійної діяльності у сфері права не є підставою для проведення добору кандидатів, що мають такий стаж, з особливостями (навіть стаж, який дає право взяти участь у конкурсі на посаду судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду або Верховного Суду). Встановлення певних особливостей для окремих кандидатів призводить на практиці до пришвидшення добору для них, отже, до надання їм переваг за ознакою виду стажу професійної діяльності у сфері права.

З метою усунення виявлених недоліків порядок добору та призначення на посаду судді доцільно удосконалити: скасувати відбіркового іспит і спеціальну підготовку, а також будь-які особливості для кандидатів на посаду судді, які мають стаж роботи на посаді помічника судді. Крім того, потрібно врахувати вимоги Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”. Зміни до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р. можуть бути такими:

- 1) у пунктах 5, 6, 7 ч. 1 ст. 70 слова “відбіркового іспиту” замінити словами “кваліфікаційного іспиту”;
- 2) у п. 8 ч. 1 ст. 70 слова “відбіркового іспит” замінити словами “кваліфікаційний іспит”;

- 3) пункти 9 і 10 ч. 1 ст. 70 виключити;
  - 4) ч. 2 ст. 70 виключити.
- З урахуванням цих змін відповідні зміни мають бути внесені до статей 72–74, 77, 78, 93, 105 Закону.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Maliarenko V, *Mii shliakh: avtobiohrafichna povist* (Feniks 2011) (in Ukrainian).
2. Skakun O, *Juridicheskaja deontologija: uchebnik* (Izd 2-e s izm i dopoln, Jespada 2006) (in Russian).

Websites

3. Ekskliuzyvne interv'iu v. o. Holovy Vyshchoi rady pravosuddia O. Malovatskoho dlia Informatsiinoho ahentstva "Ukrainski novyny" (30.09.2021) <<https://court.gov.ua/press/interview/1186872/>> (accessed: 23.12.2021) (in Ukrainian).
4. Holova Kasatsiinoho kryminalnogo sudu u skladi Verkhovnoho Sudu Stanislav Kravchenko: Nam bude vazhko podolaty kadrovu kryzu cherez zvilnennia suddiv ta tryvalu protseduru pryznachennia novykh. Interv'iu S. Kravchenka "Sudoviurydychnii hazeti" (06.10.2021). Interv'iu vziav V. Khrypun <https://sud.ua/ru/news/publication/215862-golova-kasatsiynogo-kriminalnogo-sudu-u-skladi-verkhovnogo-sudu-stanislav-kravchenko-nam-bude-vazhko-podolati-kadrovu-kryzu-cherez-zvilnennya-suddiv-ta-trivalu-protseduru-pryznachennya-novykh?fbclid=IwAR1g9eE1te7pSk_13GS6nYQzcfenW4BunjAVXdp14jSfYXmnpaMgR89-PHM> (accessed: 24.12.2021) (in Ukrainian).
5. Komentar chlena Vyshchoi rady pravosuddia Oleha Prudyvusa dlia telekanalu "Inter" shchodo kadrovoho zabezpechennia sudiv (28.12.2021) <<https://hcj.gov.ua/video/komentar-olega-prudyvusa-tk-inter-shchodo-kadrovogo-zabezpechennya-sudiv>> (accessed: 02.01.2022) (in Ukrainian).
6. Profesiui suddi mozna porivniaty z profesiieiu likaria: tse ti, vid chyikh rishen priamo zalezhat liudski doli: fleshinterv'iu Holovy Vyshchoi rady pravosuddia Andriia Ovsienka do Dnia pratsivnykiv sudu (15 hrudnia 2020 roku) <<https://hcj.gov.ua/news/profesiyu-suddi-mozhna-porivnyaty-z-profesiyeyu-likarya-ce-ti-vid-chyyih-rishen-priamo-zalezhat>> (accessed: 29.12.2021) (in Ukrainian).
7. Sudebnye riski. 'Esli sud budet orientirovat'sja na politiku, on perestanut byt' sudom', – uveren Aleksej Malovackij, zamestitel' Predsedatelja Vysshogo soveta pravosudija. Interv'ju A. Malovackogo "Juridicheskoy praktike". Vzial interv'ju A. Nasadjuk (2020) 28-29 Juridicheskaja praktika <<https://pravo.ua/articles/sudebnye-riski/>> (accessed: 24.12.2021) (in Russian).
8. V Ukraini 137 tysiach hromadian ne maiut dostupu do sudiv – v. o. Holovy Vyshchoi rady pravosuddia Oleksii Malovatskyi. Interv'iu O. Malovatskoho dlia Internetvydannia "Apostrof" (15.12.2021). Interv'iu vziav D. Zakharov <<https://court.gov.ua/press/interview/1229664>> (accessed: 22.12.2021) (in Ukrainian).
9. Vystup Holovy Verkhovnoho Sudu V. Kniazieva na zasidanni Rady suddiv Ukrainy 13 hrudnia 2021 roku. YouTube kanal Rady suddiv Ukrainy <<https://www.youtube.com/watch?v=TmvGDwP7xvY>> (accessed: 02.01.2022) (in Ukrainian).

10. Zastupnyk Holovy VS, holova KHS Bohdan Lvov: 'Tedynyi pravylnyi shliakh rozvytku sudovoi systemy – robota nad yakistiu'. Interv'iu B. Lvova dlia vydannia "Zakon i biznes". Interv'iu vziala V. Podoliaka (2021) 42-43 Zakon i biznes <https://zib.com.ua/ua/149418-ediniy_pravilnyy_shlyah_rozvitku_sudovoi_sistemi__robota_nad.html> (accessed: 24.12.2021) (in Ukrainian).
11. Zastupnyk Holovy Vyshchoi rady pravosuddia Oleksii Malovatskyi: bud-iakyy novostvorenny orhan, ne maiuchy konstytutsiinoho statusu, ne mozhe zdiisniuvaty kontrol nad konstytutsiinym orhanom, yakym ye VRP. Interv'iu O. Malovatskoho "Sudovo-iurydychnii hazeti" (27.06.2020). Vziav interv'iu V. Khrypun <<https://sud.ua/ru/news/publication/172311-zastupnik-golovi-vischoyi-radi-pravosuddya-oleksiy-malovatskiy-bud-yakyy-novostvorenny-organ-ne-mayuchi-konstitutsiynogo-statusu-ne-mozhe-zdiysnyuvaty-kontrol-nad-konstitutsiynim-organom-yakim-ye-vrp>> (accessed: 24.12.2021) (in Ukrainian).

Oleksandr Obodovskyi

ON THE IMPROVEMENT OF THE PROCEDURE FOR SELECTION FOR AND APPOINTMENT TO LOCAL COURT'S JUDICIAL OFFICE

ABSTRACT. A significant number of judicial offices in Ukraine are vacant. And today the situation with the deficit of staff in the courts approaches already to critical. This was due to several reasons. One of them is the complex procedure for selection for and appointment to judicial office which includes many stages. The implementation of these stages takes long time. Therefore, even such long terms as two or three years are quite optimistic in this case.

The purpose of the article is to define the directions of the improvement of the procedure for selection for and appointment to local court's judicial office and to formulate the relevant practical recommendations.

The stages within the procedure for selection for and appointment to judicial office are different in their nature and significance. Without some of them the selection is impossible to imagine, other stages are introduced into the procedure for selection for and appointment to judicial office to comply with constitutional requirements. But there are doubts about the validity of the introduction of several stages into the procedure for selection.

Candidates for judicial office take two examinations: the selection examination and the qualification examination. Between these examinations candidates receive also a long-time special training. This approach turns the procedure for appointment to judicial office into obtaining another legal education.

Both examinations are a verification of the same person's knowledge and the knowledge that are verified may be the same. This knowledge was acquired by the candidate for judicial office not necessarily during the special training; maybe the candidate had acquired it during the studying at a higher education institution or during professional activity in the field of law, or during self-training.

Despite the level of knowledge of candidate for judicial office established by the selection examination the state as if distrusting the person requires that the candidate studies further namely receives special training. But the person may have an academic degree in the field of law and long-time academic experience, may have professional experience as a lawyer during long time and these concrete achievements of the candidate

indicate the level of his/her knowledge, and under certain conditions such person can participate in a competition to judicial office in an appellate court, a high specialized court or the Supreme Court. Despite this the law does not provide for any simplifications of the procedure for appointment to local court's judicial office for such candidates.

For candidates who have at least three years of experience as judicial assistants the selection shall be carried out with the special provisions determined by a decision of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine [HQCJ of Ukraine]. Such legal regulation puts candidates for judicial office in unequal conditions.

It is expedient to improve the procedure for selection for and appointment to judicial office by abolishing the selection examination and special training and establishing the same rules for participation in the selection for all candidates regardless of the kind of their professional experience in the field of law.

KEYWORDS: selection for and appointment to judicial office; deficit of staff; selection examination; qualification examination; special training; professional experience in the field of law; candidate for judicial office.